

In vijf stappen naar het werken vanuit leerlijnen

Op vele plekken wordt nagedacht over het onderwijs van de toekomst. Denkbeelden en ideeën zijn onder andere te vinden op de websites van Onderwijs 2032, United4Education, Leraren met Lef en hetkind.org. Een rode draad in de gedachten en ideeën over het onderwijs van de toekomst is het leerproces, de leerbehoeften van het kind en de invloed van de leerkracht hierop.

Tal van onderwijsteams zijn momenteel op zoek naar strategieën om nog beter om te gaan met, of liever gezegd *uit te gaan van verschillen*. De ambitie van veel leerkrachten is om vanuit leerdoelen hun onderwijs meer zelf vorm te geven. Deze trend is merkbaar zowel op macroniveau (*Wat vraagt onderwijs van de toekomst?*), als op mesoniveau (*Wat willen wij als team? Wat is onze visie?*) en microniveau (*Hoe kan ik als leerkracht mijn onderwijs optimaliseren?*).

Een breed gevoelde behoefte is een betere aansluiting bij wat kinderen nodig hebben. Hier vanuit ontstaat bij teams de wens het werken vanuit **leerdoelen en leerlijnen**.

De kern hiervan is:

- Het werken met leerlijnen stelt kinderen in staat op een bij hen passende wijze zich de stof eigen te maken;
- Leerkrachten denken zelf na over de meest effectieve en passende instructie en ontwikkelen leeractiviteiten die zo optimaal mogelijk aansluiten bij het kind;
- De leerkracht positioneert zich sterker in zijn rol als professional.

In dit artikel beschrijven we een vijftal praktische stappen die je kunnen ondersteunen bij het werken vanuit leerlijnen voor taal en rekenen.

1 WAAR EEN WIL IS...

De eerste stap gaat over draagvlak in het team, bij ouders en bestuur. Samen met elkaar op zoek gaan naar de essentie van 'goed onderwijs'. De eerste stap is tevens de allerbelangrijkste. Waar immers een wil is ...

Waarom zou je vanuit leerlijnen willen gaan werken? Wat moet het opleveren? Wat is de 'winst' voor kinderen én voor teamleden? Dit 'waartoe' kan steeds de basis zijn van waaruit acties gekozen en geëvalueerd worden. Het is als het ware 'het geweten' van het verander- of verbeterproces. Zoals Kotter (2008) aangeeft: een gevoel van urgentie en gezamenlijke ambitie draagt bij aan het succes van het proces. Om deze gezamenlijke ambitie rondom leerlijnen te formuleren, kun je gebruik maken van onderstaande gesprekswijzer.

Gesprekswijzer

1. Wat is je drijfveer om in het onderwijs te werken?	Ga als team het gesprek aan over de drijfveren en passie om in het onderwijs te werken. <i>Waartoe kom je elke dag op school?</i>
2. Wat gebeurt er in de wereld om ons heen?	Kijk van buiten naar binnen. Wat zijn relevante ontwikkelingen in de maatschappij en in onderwijsland? Wat is de invloed hiervan op je eigen schoolcontext? Inspiratie - Het doel van onderwijs – Operation Education; http://watishetdoelvanonderwijs.nl/ - Changing Educational Paradigm – Ken Robinson; https://www.youtube.com/watch?v=zDZFcDGpL4U - Tegenlicht documentaire 'De onderwijzer aan de macht'; http://tegenlicht.vpro.nl/afleveringen/2014-2015/onderwijzer-aan-de-macht.html - 'Noodzaak van leren' – Vrije Denkers; https://www.youtube.com/watch?v=-lKhGLUo_28 - Shift Happens https://www.youtube.com/watch?v=pRVVZIGb7oc Tip! Bezoek scholen waar de keuze is gemaakt leerlijnen meer centraal te stellen. Laat je door collega's in den lande inspireren en zie en ervaar dat het (anders) kan.
3. Wat kunnen leerlijnen voor onze school betekenen?	Formuleren van statements. <i>"In het licht van onze visie, onze drijfveren en wat we om ons heen zien gebeuren: 'waartoe' willen wij meer vanuit leerlijnen voor taal en rekenen gaan werken? Wat moet dit het kind en ons opleveren?"</i>
4. Waar gaan we voor?	Keuze maken: <i>Gaan we meer met leerlijnen werken, ja of nee?</i>
5. Hoe gaan we deze visie realiseren?	Vertalen van de visie in eerste acties. Wat gaan we nu eerst doen, aanvragen, organiseren, bespreken en wanneer?

Meer lezen over visie ontwikkeling?

<http://www.kpcgroep.nl/primair-onderwijs/onderwijsvernieuwing/scholenbouw.aspx>

<http://slimfitapp.nl/vindplaats.php>

2 KIES!

Breng focus en overzicht aan. Dat maakt de kans op succes groter. Bovendien zorgt overzicht ervoor dat je boven de methode kunt staan en deze los durft te laten. Kies een vakgebied (taal of rekenen) waarin je je gaat verdiepen. Maak vervolgens de keuze uit een domein uit dit vakgebied. Bijvoorbeeld het onderdeel 'Meten en meetkunde' van rekenen of 'Stellen' uit de leerlijn taal.

Om tot het werken vanuit leerlijnen te komen moet er een keuze gemaakt worden uit twee mogelijkheden. Bespreek met elkaar welke optie het beste past bij de visie en populatie van de school.

1 Werken vanuit de leerstoflijn van de methode

Dit scenario gaat uit van de bestaande methode. Er wordt een koppeling gemaakt tussen de methode en de leerstoflijn in de betreffende methoden. Centraal in deze benadering staat het maken van en werken vanuit een doelstellingenoverzicht. Dit kan gedestilleerd worden uit de methode. Kinderen krijgen doelgerichte instructie, passend bij hun ontwikkelingsniveau en behoeften. Een nadeel van dit scenario is dat bij de aanschaf van een nieuwe methode, het proces deels opnieuw doorlopen zal moeten worden.

2 Werken vanuit de algemene leerlijn

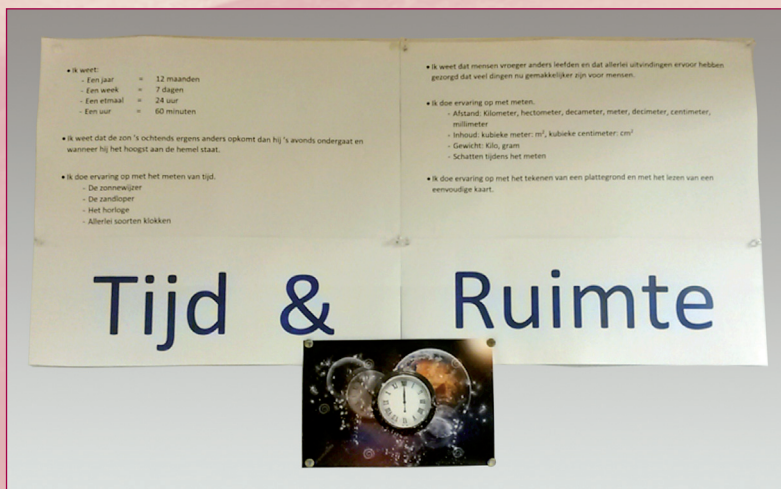
Dit scenario gaat uit van een meer algemene leerlijn, zoals de leerlijnen van de SLO of het Freudenthal instituut. Bij deze benadering kun je als leerkracht - afhankelijk van het leerdoel waar een kind aan toe is - kiezen voor gebruik van instructie en verwerking uit een methode of voor concrete rekenmaterialen, werkbladen uit andere methoden, een zelfgemaakte instructie, een samenwerkend leeropdracht, instructie van medeleerlingen of een internetbron et cetera. De methode is dus slechts één van de bronnen waarmee leerlingen zich de leerstof eigen maken. Ook kan gebruik worden gemaakt van verwerking door middel van methode onafhankelijke apps en computerprogramma's of zelfcorrigerende materialen.

Stel in je team met elkaar vast of er gewerkt gaat worden vanuit de leerstoflijn of juist de algemene leerlijn. Vervolgens maak je met elkaar nog een keuze ten aanzien van de omschrijving van de leerdoelen. Kies je voor een terminologie die uitgaat voor het gebruik door de leerkracht ('het kind leert, het kind kan en het kind maakt...') of sluiten juist doelen in kindtermen meer aan bij onze visie? ('Ik kan...', 'Ik weet hoe ik...' Etc.)

Een voorbeeld van kinddoelen bij het vakgebied rekenen staat hieronder afgebeeld:

Hieronder een voorbeeld waarop de doelen voor wereldoriëntatie staan weergegeven.

(Bron: Stichting Poolster, Julianaschool, Almen)

Meer lezen?

- Het kwartje valt. Doelgericht rekenen in anders georganiseerd onderwijs - <http://www.kpcgroep.nl/kpc-groep/publicaties/het-kwartje-valt.aspx>
- Taal, maar dan anders! Een andere aanpak van taal op de basisschool - <http://www.kpcgroep.nl/kpc-groep/publicaties/taal-maar-dan-anders.aspx>
- Rekenen, maar dan anders! Naar een visiegeleide aanpak van rekenen op de basisschool - <http://www.kpcgroep.nl/kpc-groep/publicaties/rekenen-maar-dan-anders.aspx>

3 INVESTEER IN BEWUSTWORDING EN VERDIEPING

Een belangrijke voorwaarde voor succes: werk aan het ontwikkelen van 'curriculair bewustzijn' en kennis van de leerlijnen. Bespreek in je team ervaringen met het werken vanuit leerlijnen of het meer loslaten van methodes. Wat levert dit op? Welke dilemma's komen aan de oppervlakte? Zorg dat mensen zich kunnen verdiepen in de leerlijnen. Dit kan door zelfstudie of door gezamenlijk leren in studiebijeenkomsten.

Studiebijeenkomsten kunnen uiteraard gecombineerd worden met zelfstudie, 'blended learning' en eventuele externe ondersteuning. Ook kan gedacht worden aan diverse leerkringen in de eigen organisatie die de leerlijnen per domein van de referentieniveaus nader bestuderen. Of aan het leggen van een link tussen de leerlijn en de huidige methodieken, materialen en manier van werken door verdieping. Of door een vertaalslag te maken naar een mogelijke manier van werken die nog meer past bij de door het team geformuleerde uitgangspunten in stap 1.

Meer lezen over leerlijnen?

- Referentieniveaus voor taal en rekenen; <http://www.taalenrekenen.nl/> ;
- Tussendoelen van de SLO; <http://www.slo.nl/primair/leergebieden/> ;
- Leerlijn Freudenthal Instituut; <http://www.fi.uu.nl/rekenlijn/> ;
- Passende Perspectieven; <http://www.passendeperspectieven.slo.nl/> .

4 AAN DE SLAG!

Ga van start met de uitwerking van een (deel van de) leerlijn. Dit kan op twee manieren:

1. Ga praktisch met elkaar aan de slag met de les, lees: het lesdoel van morgen/volgende week als uitgangspunt. Richt bijvoorbeeld een ontwikkelgroep op van mensen die achter het werken met leerlijnen staan en hierin graag stappen willen zetten. Mensen met enthousiasme en energie. Deze aanjagers maken een eerste aanzet tot het werken met leerlijnen, bereiden samen lessen voor, gaan bij elkaar in de groep kijken, op andere scholen kijken, evalueren ervaringen met elkaar en stellen de koers bij. De leden van deze ontwikkelgroep fungeren als kartrekkers en doen de eerste ervaringen op. Zij delen hun ervaringen vervolgens met de rest van het team. Vervolgens worden gezamenlijke afspraken gemaakt over de implementatie in de rest van de school.
2. Een andere mogelijkheid is het teambreed aan de slag gaan met de leerlijnen. In dat geval plan je studiemomenten in waarin de stappen richting het werken gezamenlijk doorlopen worden. Deel ervaringen met elkaar, bereid samen lessen voor en kijk bij elkaar in de groep. De schoolleiding heeft in dit geval wellicht een grotere uitdaging bij het omgaan met, of nee..., *het uitgaan van verschillen* tussen de teamleden. Niet iedereen zal immers even enthousiast zijn en met even veel energie ermee aan de slag kunnen. Let daarbij op dat mensen die door willen pakken die gelegenheid ook krijgen. Zorg voor voldoende ruimte voor hen. Zo kunnen ze zich

blijven ontwikkelen. En krijgen ze de gelegenheid om succeservaringen op te bouwen en te delen met 'early adaptors'.

Meer lezen over veranderprocessen?

- <http://www.kpcgroep.nl/kpc-groep/nieuws/po-tips-leiderschapsontwikkeling.aspx>

5 LEER EN VERBREED

Leer van anderen

Leerkrachten leren bij uitstek van andere leerkrachten. Diverse onderzoeken tonen dat overtuigend aan. Leren van en met collega's heeft een grote motiverende kracht. Leren van en met elkaar in het team, maar ook tussen scholen of daarbuiten. Ga op bezoek bij scholen die een soortgelijke ontwikkeling doormaken of doorgemaakt hebben. Trek samen met anderen op en doe je voordeel met de kennis en ervaringen die elders is opgebouwd.

Evalueer en verbreed

Evalueer op vooraf afgesproken momenten het werken vanuit de gekozen leerlijn. Evaluatie richt zich idealiter op alle facetten van de verandering of verbetering: het proces (de veranderaanpak) én het resultaat (de praktische vertaalslag in de groepen, de reacties van de kinderen/ouders, de opbrengsten van de kinderen et cetera). Deel en vier successen, bespreek knelpunten en zoek gezamenlijk naar oplossingen. Zorg daarnaast voor verbreding: *'We hebben rekenen – meten en meetkunde nu concreet uitgewerkt, wat wordt onze volgende stap en waartoe willen we dat deze volgende stap leidt? Wanneer zijn we tevreden?'*

Interessante praktijkervaringen

- <http://www.kpcgroep.nl/kpc-groep/nieuws/po-werken-met-kernconcepten.aspx>
- <http://www.kpcgroep.nl/kpc-groep/nieuws/po-kleine-school-en-onderwijs-anders-organiseren.aspx>
- <https://www.kennisnet.nl/artikel/scholen-om-van-te-leren/>

BRONNEN

- Kotter, J.(2008). *Het gevoel van urgentie! Hoe krijg je mensen in beweging om succesvol te veranderen?* Amsterdam. Antwerpen: Uitgeverij Business Contact.
- Verbeeck, K. en M. Verschuren (2010). *Het kwartje valt. Doelgericht rekenen in anders georganiseerd onderwijs 's Hertogenbosch*: KPC Groep
- Moonen, B. (2010). *De referentieniveaus taal en rekenen in de praktijk. Het vormgeven van doorlopende leerlijnen: waarom, wat en hoe* Amersfoort: CPS
- Eigen ervaringen in de praktijk van scholen die hun onderwijs anders organiseren/vormgeven.

Meer weten?

Wilt u meer weten over dit onderwerp, neem dan contact op met:

Marjan van der Maas m.vandermaas@kpcgroep.nl

Marjan van der Maas is werkzaam als adviseur bij KPC Groep. Haar specialismen zijn onderwijs herinrichten, (ver)nieuwbouw, kernconcepten en doorlopende leerlijnen. Ze heeft ervaring met zowel vraagstukken op bestuurlijk niveau als op het niveau van het primair proces.

Margje van Muiswinkel m.vanmuiswinkel@kpcgroep.nl

Margje van Muiswinkel is werkzaam als adviseur bij KPC Groep. Haar specialisme is het begeleiden van teams bij het ontwikkelen van een andere onderwijsorganisatie op de werkvloer. Zij richt zich met name op leren leren, Onderwijs Anders en het werken met kernconcepten.

www.kpcgroep.nl

 @KPCGroep

073 - 624 72 47

KPC Groep